

MOSETER og HØYDALEN gnr.44, ei lita skogsbygd – fra Solum Bygds H istorie II.

I DE VIDSTRAKTE skogtraktene langs vestgrensen av Solum og Melum vokste det før år 1600 fram en rekke setergrender: *Torgersred* seter ved Stavsjø, *Tveitstulen*, *Lundestulen*, *Langstulen*, *Grasdalen*, *Moseter* og *Sandenseter*, - om vi tar den nordfra og sørover. De fleste av dem var skyldsatt og skattlagt allerede ved år 1600. Fast bebyggelse var det ikke der da, - det kom hundre år senere, - så det ble ikke pålagt leilendingskatt, men odelsskatt og leiding skulle eierne betale. Matrikkelen av 1665 har - *etter* beskrivelsen av gårdsbrukene, - et anhang med overskriften:

«Der Effter Følger Nogle U·Bebygte Pladtzer som Iche ere chattføre,
Alleene Odelsschatt och Leding, Nemlig:
TuettStullen. Schyllder 1 hud. Er Et Setter och chouffstøche.
LundeStullen. Schyllder 1 hud. Er Et Setter och Schouffstøche.
LangStullen. Schyllder inted. Et Schouffstøche.
Græsdalen. Schyllder 1/2 hud. Er Et Setter och Schouffstøche.
Moe Setter med Hedal, Schyllder 1 hud. Er Et Setter och Schouffstøche».

Matrikelkommissjonen finner at den gamle skyld passer for Grasdalen, men setter de øvrige ned til samme, nemlig 1/2 hud. Langstulen som før ikke var skyldsatt, blir nå taksert til 1/4 hud.

Moland og Moen Foto:TAU

Navnet *Moseter* betyr at setergrenda ligger på en mo, - og ikke at setrene tilhører en gård som heter Mo. (Jfr. Tveitstulen og Lundestulen.) Da navnet første gang dukker opp i skattelistene - like etter år 1600, blir det bare kalt «Moe øde», og senere viser det seg at setrene der tilhørte Ytterbøgardene i Helgen (Holla.) Vi har ingen skriftlige kilder som omtaler størrelsen av seterbruket, men bygdetradisjonen sier at det kunne være hundre kuer og åtte budeier der om sommeren.

E i e r e:

I matrikkelen av 1665 står at *Moseter* er «Bunde Gods», men dette er nok en av de feil som forekommer når det gjelder angivelse av eiendomsrett. Ved den tid hette eieren nemlig *borgermester Anders Andersen* i Skien. Men mulig er det at bøndene har hevdet en eiendomsrett til skogstrekningene her tidligere, og at så borgermesteren ved år 1660 har ervervet formell hjemmel på området.

Ved år 1700 er eiendomsretten til Ytterbø og *Moseter*, - som nå blir regnet som underliggende Ytterbø, - gått over til generalmajor *Arnold*, og den går videre til *J. Borse* som i 1721 gir festebrev til *Paul Olsen* på 3 huder i Ytterbø og 1/2 hud i *Moseter*, og likeså til *Peder Olsen* på det samme.

Nå følger *Moseter* framover eiendomsutviklingene på Ytterbø, der lensmann *Wellik Ytterbø* i 1740-årene blir selveier og dermed bruker av *Moseter*. Med den videre oppdeling av Ytterbø følger så også en oppdeling av bruksretten til *Moseter*, - en bruksrett som ikke bare omfatter seterdriften, men også retten til kullbrenning i skogene der, og dertil retten til å feste bort husmannsplasser til folk som ville rydde åkerland i skogen. I den egenskap opptrer Welliks arvtager, lensmann Halvor Welliksen, som vi skal se. Vi kan her ikke følge oppdelingen om eiendomsutviklingen på Ytterbø, men den førte til at *Moseter* ble utskilt slik at eiendomsforholdene der i 1838 er slike:

Cappelen eier lnr. 172 a av skyld fire skinn ell. 1 - 0 - 5, og

Lars Barnholdt eier lnr. 172 b og lnr. 173 av skyld tils. 8 skinn ell. 2 - 0 - 11.

Barnholdt kjøpte først Cappelens andel, men solgte så 7/3 1859 den hele eiendom av sk. 3 - 0 - 16 til *S. D. Cappelen* for 12150 spd. og siden har *Moseter* i sin helhet vært i familien Cappelens eie.

Matrikkelskyld er nå: Bnr. 1: 6,81. Bnr. 2: 3,43. Bnr. :3: 10,25.

B r u k e r e:

Som før sagt var dette fra først av - og langt fram i tida - en *setergrend*, uten fast og helårs bosetning. Men ettersom folketallet vokste, og også andre ting - bl. a. det at den som var gift og hadde eget bruk, selv om det bare var et husmannsbruk, kunne slippe militærtjeneste - kom til, ble det ryddet plasser og bygd hus også inne i skogene der veien til grannen var lang og der det var en dagsreise til kirke og handelsmann.

Fra Moseter - eller *Høydalen* som grenda kom til å hete i daglig tale - var veiene lange. Ungdommen hadde en to dagers tur når de skulle til konfirmasjonsforberedelse, og et likfølge trengte tre dager på vandringen fra Høydalen til Melum kirke og tilbake igjen. *Men landet* var ikke ulagelig, kornet grodde bra i rydningene, lauvskogen gav tilskudd til foret, det var fisk å få i vannene, og det var matnyttig vilt i skogene, - og folket der kunne trøste seg med at andre husmannsfolk andre steder i landet ofte måtte rydde sine plasser i brattlende og steinurer der vilkårene var langt magrere, og levestandarden langt ringere enn i Høydalen.

Ved år 1700 antydes at det var to plasser i Moseter, uten at vi kan angi sted og personer. (I skattemanntallene oppføres eierne av Ytterbø som brukere - av setrene.)

Men sist på sytten hundretallet stifter vi bekjentskap med folkene:

9/6 1784 utstedte Peder Jørgensen Ytterbø festeseddel til husmannen *Christen Svendsen*, f. 1754, g. m. *Katrine Halvorsdatter*. Christen får rett til «af Ødemark udi min tilliggende Skov, Moesetter kaldet, at rydde sig et Stykke Jord, der allerede dels er indhegnet og dels er oprøddet *Høydalen* kaldet». Christen og Katrine hadde en sønn : Jørgen (oppkalt etter gamlehusbonden på Ytterbø?) og to døtre: Berthe og Marthe, og de drev sin plass langt inn i nittende århundre.

10/9 1790 utstedte lensmann Halvor Welliksen Ytterbø festeseddel til husmannen *Tarald Sondresen* på et skogstykk «hvoraf Skoven vel for Tiden for det meste er afhugget, men i øvrigt intet dyrket». Tarald som var f. 1764 og g. m. *Kirsti Hansdatter*. fikk livstidsfeste mot årlig avgift 3 rdl., ryddet plassen og bodde der i mange år, sammen med sine barn: Åse, Hans, Kirsti og Halvor, - og med Sondre Knudsen som føderådsmann. Plassen *Moland* var ryddet noe tidligere, og der fikk, 12/9 1798, enken *Anne Gundersdatter*, f. 1747, med sønnen *Abraham Jonsen* og dennes tilkommende hustru festeseddel mot årlig avgift 4 rdl. I bruksretten fulgte hus, gjerder og brensel samt beiterett. Det viste seg at disse rettigheter kunne det strides om, og i 1809 ble de nærmere fastsatt i et «forlik» mellom Abraham og Halvor Welliksen.

I 1801 var det ytterligere to husmenn på Moseter: Anders Olsen og Steinulv Gundersen.

Folket på Moseter i 1801:

1. Husmann med jord, Christen Svendsen, f. 1754, g. m. Katrine Halvorsd.
Barn: Jørgen, Marthe, Berthe,
2. -->-- Anders Olsen, f. 1740, g. m. Anne Jensd. Barn. Berthe, Anders.
Tj.g.Ole Kittilsen, 15 år.
3. -->-- Tarald Sondresen, f. 1764, g. m. Kirsti Hansd. Barn: Aase, Hans,
Kirsti, Halvor. Føderådsmann : Sondre Knudsen.
4. -->-- Steinulv Gundersen, f. 1754, g. m. Tone Nilsd. Barn: Mari,
Gunder, Nils, Margrethe.
5. -->-- Enken Anne Gundersd., f.1747, med en sønn, Abraham, sin mor
på føderåd, Anne Tollefsd. og 1 tj.g. (14 år gammel).

For ett av brukene finner vi slektsammenheng fra plassen ble ryddet og til i dag:

Øvre Høydalen er den plass ovennevnte Tarald Sondresen fikk festebrev på i 1790.

Hans sønn *Hans Taraldsen*, g. m. *Gunhild Sondresd.* fra Tinn, overtok festet, og det gikk videre til deres sønn, *Tarald Hansen Høidalen*, f. 1826, g. m. *Anne Jakobsd.* Deres sønn, *Karl Severin Høidalen*, f. 1875, g. m. *Hanne Tomine Halvorsd.* overtok i 1909.

Bruker nå: *Halvor Karlsen Høydalen*, f. 1906, g. m. *Jenny Bertha Høydalen*. Barn: Bjørn, Svein Tore, Kjell Magne.

Nedre Høydalen ble i 1872 overtatt av *Kristen Ellefsen* fra Frønes, g. m. *Aaste Jakobsdatter*. Deres sønn, *Jakob Kristensen Høydalen*, o. h. *Anne Bertha Teigen*, overtok bruket, og etter dem deres sann *Jonas Jakobsen Høidalen*, f. 1896, g. m. *Inger Strømjordet*. Barn: Jorunn.

Rønningen. Bruker nå er *Hilmar Olsen Rønningen*, f. 1899, g. m. *Elise Eriksen*. Barn: Ingebjørg, Hjørdis, Hilda, Olaf, Dagny.

Odden. Ovennevnte Turjus Olsen og h. Anne Jensd. hadde en sønn som het *Andreas*. Han var g. m. *Marie Jonsd, Sanna*, og han kom til å overta bruket. Deres sønn, *Jonas Andreassen Odden*, f. 1898, har nå bruket.

Moen. Bruker er nå : *Halvor Ugge*, f. 1894, g. m. *Inga Nestangen*. Barn: Olav, John, Paul, Einar, Hillbjørg, Thorolf.

Moland er for lengst nedlagt.

Øvre Høydalen Foto: TAU